



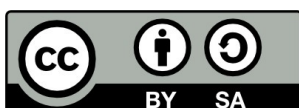
# PARMENID I HERAKLIT: SRODNOST PO RAZLICIMA

Esej

**Gordan Živić**

JU Gimnazija "Filip Višnjić" Bijeljina  
*danica.misko.ilic@gmail.com*

Ako je nešto, u ovom slučaju biće, jedno, jedinstveno i jedino, ono mora biti određeno sobom iz razloga što samo ono jeste sve što jeste i ništa osim njega ne može biti. Svaka logika koja se upušta u format cjeline u namjeri da je odgonetne ulazi u slijepu ulicu unutarsvjetske razločnosti upravo zato što ne može vlastitim kriterijem dokučiti šta se odigrava na graničnom punktu postojeće zakonomjernosti unutar udaljene određenosti i onih mjesta gdje tautologija u svojoj obrtnoj neodređenosti srasta sa logikom cjeline i postaje nesporna istina. Tautologija je beskonačna konverzija neodređenosti kroz višak određenosti u sebi. Osim one čuvene referentne teze koja je povela okcidentalnu filozofiju u avanturu mišljenja, Parmenid aktivira dodatnu distinkciju između onog što nudi metež privida u mnjenju gdje se bitak odigrava preko bivanja i sa druge strane preko nepomućene istine uma u nepromjenljivoj istosti koja vječnost bića ispovijeda nakon slijetanja letećih kočija na tlo postojeće stvarnosti na potpuno drugačiji način od onoga što nudi bornirano mišljenje koje, preko limitacije, nastaje i proizilazi iz opusa nereflektirane očiglednosti. Velika misao se može izgubiti u silini govora koju zastupa mnjenje pa se, upravo preko njega, pod uslovom da nadiđe sebe, može utvrditi da mišljenje nije dostojno svog pojma. Kod Parmenida ova razlika unutar samog mišljenja ima i nosi dihotonijske razmjere a snaga razlike, i pored toga što se nalazi u ontičkim okvirima, nosi veću provaliju od one koja je zadata čuvenim okcidentalnim aksiomom: biće jest, ne-biće nije. Ništa jednostavno nije pa nestaje svaka relaciona razmjera u vidu: ono nije nigdje, nije tamo gdje bitak jest i nije upravo zato jer je biće sve što jest. Ako je biće sve što jeste, onda je ono vječno, isto i nepromjenljivo: ne može atrofirati pod naletom promjene i



izuzeto je iz svake ontološke negacije koja bi ga sklonila i dokinula. Unutar ovog jednog nema mjesta za drugost i svojom ultimativnom odredbom preko vječnosti, stalnosti i beskonačnosti istovremeno stvara najveći ontološki rebus unutar mogućnosti poimanja. I kad ga ukrotimo i svedemo na preciznost logike ovo mišljenje se nalazi u proizvodu spekulacije i izlazi iz agregatnog stanja čvrste zakonomjernosti, ma koliko se ona sobom nametala. Likvidnošću i prelijevanjem i sama logika na cjelini bića mišljenja svoja svojstva ne mjenjajući svoju prirodu unutar ontičke imanencije. Ista logika je različita unutar bića i bića samog. Ono što je unutar kosmosa kao poretka napadno se razlikuje od samog kosmosa. Razgledanje bića najvišom instancom zamislivosti unutar logike uma spram onog mišljenja u kome čulnost utiska formira misao, stvara se ona vrsta jaza koje ni sama svijest nije u potpunosti svjesna i to iz prostog razloga što samo mišljenje stvara preveliki pojmovni raspon unutar sebe. Nemoć mišljenja i njegova ograničenja u metežu mnjenja upravljaju razumijevanjem na preferentan ali prizeman način koji nas uvijek navodi na put zablude. I zato je Parmenid u svojoj čuvenoj alegorijskoj vožnji, idući tišinom puta istine, potražio i našao riječ gdje bi ona, po identitetu uma i zbilje, jedino mogla biti. Ona je tišinom istine istakla šta biće jest. Ovaj identitet nalazi se u regiji istinite cjeline. Opet, samo mišljenje se kreće u širokom rasponu razlike, počevši od tačke koja se, preko surogata, smije osloviti mišljenjem pa sve do mišljenja koje sebe zna kroz shvaćeni svijet. U svojoj istini, istina bića je jednostavna: može stati u tri noseća pojma, ali su to opet oni pojmovi koji su rebusi po sebi jer stoje u konstelaciji koja ne zna za drugo: nalazi se u vječnosti koja se ne predaje mjeri vremena, čak ni unutar beskonačnosti: ono je na bezuslovan način solitarno i sklanja svaku mogućnost alteracije iz sebe. Parmenidovo mišljenje jeste istina u onom zastrašujućem univerzumskom izdanju, u onome što astrofizika naziva umirući kosmos. Što više nestaje, on je sve postojaniji kroz ništenje kao njegovo trajno sljedovanje jer entropija stalno raste. Idući po ovoj trasi, biće invarijantom vremenske strele, po neminovnosti toka stvari, nijemo blijedi i naposljetku nestaje. Biće je najpostojanije u maratonskoj etapi vlastitoga razgrađivanja, u onom dijelu gdje bićevnost opstaje u liku nemoguće ontičke supstitucije koja se u kosmološkom obrascu, preko vremena, javlja kao trajna kategorija unutar prostornog rudimenta bez ijednog ontičkog orijentira u svojoj vla-

stitosti. Univerzum u uslovnom teleološkom izdanju to iskazuje u nesagledivosti rastuće praznine koja nosi infinitivnu progresiju u sebi. To je ono „jeste“ koje se neće moći u budućnosti pohvaliti sadržajnim preteritom svoga biti i postojati. Taj tok ne predstavljaju mijene u mijeni nego su određene redukcijom do stadijuma aproksimativnog ništavila. Nestajanje univerzuma podliježe akceleraciji prostora u liku ubrzano rastuće praznine. To samo znači da je biće svemira u nastanku, toku i trajanju izloženo silasku ka doli sigurnog nestanka.

Sa druge strane, Parmenidovo biće osigurano je trostrukom imanencijom: ono jeste zato što ništa nije, zato što je sve drugo fantomska drugost pridošla iz privida aktuelne stvarnosti i zato što je zasnovano na sebi i preko toga imuno na sve što bi ga moglo dijeliti od njegove singularnosti. Naizgled čudno, ali biće u Parmenidovom bitku svoje puno značenje, unutar svojih odredbi, dobija kroz nestajanje jer njegova geneza (bića) ide po koridoru potpune dezintegracije svega što jeste. Ono će svoje otiske u vidu „bilosti“ ostaviti u praznom prostoru i nekom veoma čudnom infinitivu koji ne poznaju analogiju nego su posve prisutne u zasebitosti i posebitosti, u ontosu neprepoznatljive posebnosti. „Jeste“ bića u liku vječnosti može se potvrditi na kristalizovanom Kelvinovom broju, u onom stanju u kome čak i vrijeme u svojoj prolaznosti neće biti određeno mjerom promjene. Srozanim potencijalom ono će, više u liku ništavila (koji eksplicitno navodi drugi zakon termodinamike), biti biće bez bićevnosti u sebi. I u tom slučaju biće jest ali nestaje diferencija spram „ništa“, koja kroz vrijeme nestajanja hrli potpuno drugačijem identitetu od poznate dihotomiske izričitosti.

Biće i ništa pokazuju svoj ravnotežni identitet po Hegelu na fenomenu početka i na kraju, na izdisaju bivanja, ali u potpuno drugom formatu od onog koji je prisutan u stvaralačkoj ontičkoj genezi, zasnovanoj na dijalektici koju, po nuždi, stvara sudar oprečnosti u njihovoj dinamičnoj i sintetički određenoj konstelaciji. Paradoks kosmosa (kosmos je poredak) na ekstremu konačnog nestanka kroz smrt bića, realizuje „ništa“, pa makar to „ništa“ protivrječilo sebi - što samo govori da je biće osuda na stanje koje se, preko vremena, nalazi u gravitacionoj orbiti „ništa“, ne morajući biti ono samo. „Ništa“ u aproksimaciji je samo „ništa“ koje se izgovara bićem, jer ovo entropijsko pojednostavljenje, preko svog stalnog rasta, ide do kraja u kome će biće još uvijek zadržavati ontički supstrat, ali

se nikad više neće moći sobom u punom značenju osloviti. Jednostavnije rečeno: neizostavna smrt bića preuzela je ulogu samog „ništa“ na zadnjoj stanici Bolcmanovog konkretizovanoga ništavila. Ontička smrt zadržava bićevnost ali je ona do nesagledivosti udaljena od predašnjeg identiteta. „Ništa“ nije zato što ono nikad identitetom nije jednako sebi, niti se identitetom odaziva pitanjima proisteklim iz bića.

Za egzistenciju je smrt „ništa“, i pored toga što pripadnost biću time nije negirana. Ona je to na osnovu totalne drugosti u odnosu na svoje prethodno izdanje. Tu vlada princip jednokratnosti i zato je za nju smrt „ništa“, jer je vrijeme prolaženja prevodi u specifično okončanje, u svijet onoga što se odaziva na: „nikad više egzistencija“. Ovo stanje uvijek silazne egzistencije gravitira prema „ništa“. U opusu egzistencije smrt koincidira sa „ništa“. „Ništa“ unutar ove relativizacije nosi konotaciju apsolutnosti u sebi. Stoga se komotno može reći da je unutar „ništa“, i pored toga što postoji nešto (poput homogene tame i praznog trajanja na osnovu kojih biće biva i održava se, i pored toga što se nalazi u imperativnom opusu smrti i konačnosti). U smrti se biće saobražava sa „ništa“: ono je tu pomnoženo sa nulom.

Biće i „ništa“ u svojevrсноj uzajamnosti, onako kako otiče bivanjem Heraklit u svojoj dobro sinhronizovanoj dijalectici, ovu vrstu mijene nije vidio kao nestajanje koje se sliva u „ništa“ postojanja, nego kao rijeku *Panta rei* koja formira tok stvari unutar trajne i, po biće, bezbolne ontičke prolaznosti. Rijeka *Panta rei* teče tokom (nikad više jednom nogom u istu vodu) i trajanje razumijeva kao ono ontološko stanje stvari koje sebe održava kroz stalnu promjenu. Fiziis u svojoj imanenciji kod Heraklita poredak stvara po taktu specifične dijalektike u kojoj afirmativni momenat ne može preživjeti bez negacije, budući da je ona motorika bivanja koja uzajamnost suprotnosti koristi kao svoje ontološko gorivo. Kroz stalno nastajanje i nestajanje, poput talasne krivulje, ovaj proces se trajno odužuje biću i predstavlja uslov logosa, utoliko što je logos po sebi. U toj suprostavljenosti se krije mjera, kao ono stanje koje su stari Grci tražili u nekoj vrsti misaonosti, zasnovanoj na univerzalnom značenju, a koja je bila skroz oprečna kasnije nastaloj Protagorinoj čuvenoj rečenici koja mjeru stvari svodi na čovjeka. Logos se ne može graditi na ontičkoj pristrasnosti, pogotovo ako se logos ogleda na čovjeku. Rijeka logosa, zasnovana na suprotnostima, umire i presu-

šuje sa onom vrstom mjere koja okončava, na najbrutalniji način, ontološkom preferencijom koja, kroz vrijeme istorije, prerasta u moć subjekta. Mjera ne može da postoji na način subjekta, nego na način logosa koji endorsira biće u ritmici usklađenosti i preko suprotnosti teži ontološkoj homoestazi. Gledajući biće Parmenidovim i Harkletovim očima, iz aspekta uciljanog kosmičkog kretanja koji okončava putem egzaktne konfirmacije u stanju istosti, može se reći da se poredak bića odigrava u fazama koje kreću etapama unutar različitih formi bivanja da bi svoj konačni izgled dobile u singularu nestalih promjena u kome će do vječnosti vladati Parmenidov bitak u liku zagrobnog fizisa. Samo iz smrti bića izrasta besmrtni Parmenidov bitak. Naša prolaznost, čuteći i bez uvijanja, govori nam da je fenomen smrti stalno prisutan; ona je neizbrisiva i neminovno sleduje biću života i porazno je vječna, mada je egzistencija na različite načine vječno osporava, ne želeći da je sagleda u izvornoj verziji koja se, preko uvijek umirućeg života, nalazi u izričitom dosluhu sa „ništa“ - i to preko onoga što u sebi nosi izgubljeni identitet. Budući da je i to proces, put do „ništa“ dolazi po fazama ontičkog opadanja.

U svakom drugom slučaju bitak fizisa je nemoguć. U smrti bića odjekuje jonska vječnost. To je ono termodinamičko mrtvačko jedinstvo gdje vječno postoji u istosti, u onoj nepromjenljivosti koja će određivati vrijeme kao himeru a biće determinisati progresijom nepostojanja preko jedne porazne varijable u svom nepromijenljivom dinamičkom identitetu. Smrt kosmosa, kako predviđa astrofizika svojim jakim indicijama, predstavlja realizaciju Parmenidovog bitka. Istovremeno, ovde opstoji dokaz da biće i „ništa“ nisu razlika, nego su iskaz nesagledive nejednakosti koji opet, jakom rezolucijom bivanja, pokazuju da je „ništa“ imanentno biću: i unutar kosmosa, i kao sam kosmos koji kondicional izvjesnosti na egzaktan način jedinstvenom indicijom realizuje. Sa Parmenidom je biće eliminisalo „ništa“; kod Herakleta je „ništa“, u liku suprotnosti, aktivni učesnik bivanja, dok je u znanju astronomije „ništa“ nadolazak onog stanja koje nastaje kao zamor materijala u vremenu. Kosmos se kreće od singularnosti i inflacije do ontički oformljenog kosmosa, nadalje preko kontinuiranog nestajanja pa do samog kraja koji se nebićem može imenovati, budući da su sve karakteristike bića nestale na mjestima njegove termodinamične nepromijenljivosti. Ovako uspavani kosmos je kosmos koji pre-

biva u aproksimaciji ništavnosti, samo da se ne bi moralo reći da biće i „ništa“, u krajnjem ishodu, formiraju trajni identitet. U procesu opšte dezintegracije materije kao vitalnog sadržaja kosmosa, prostor, kao poslednji ostatak bića unutar fizisa, više se ne može (na Ajnštajnov način) savijati i, osim sebe, nema više ni jednu odredbu o sebi. Materija je nestala i kvarkovi su pukli po svojim šavovima u protonu i neutronu i sve što postoji ostaje samo prisutno u izdanju udarne permanencije tamne energije koja od vremena pravi besmislenost unutar trajne strave vječne istosti date u procesu stalne progresije. Tamna energija u svome hodu, koji će preostati kao jedini kosmički hod, svoje efekte će ostavljati u pocrnjavanju apsolutne tame. Osim toga vječna istost je sklona akceleriranoj veličinskoj amplifikaciji. Kosmos nema happy end koji biva i ostvaruje se logosom kroz tok Heraklitove dijalektike, date u invarijanti infinitivnog trajanja, niti ima vječnost koja bi, po Parmenidu, bila primjerena sjaju istine bića.

Kod Heraklita, ova ontološka razlika procesa u trajanju nije rastegnuta istim ultimativnim rasponom na način: oduvijek i zauvijek, premda uslovljava postojanje bića i svijeta principom trajnog bivanja. Biće jeste i biva u svom bitku: ono biva po kodu suprotnosti i održava se u promjeni pa je, preko bivanja, trajno ali je uvijek uslovljeno negacijom kao svojim jedinstvenim pokretačkim agensom koji se može, kao u slučaju kosmosa, pretvoriti u esencijalnu negaciju u iskazu istinite cjeline. Negacija je kod Heraklita u službi afirmacije koja ne okončava u sintezi nego se generiše preko sebe, kao neki dijalektički perpetuum mobile, koji se ovom vrstom procesa uzda u moć trajanja. Heraklitova filozofija riješila je dilemu bića preko bića u kome ga negacija poništava, kako bi ga u daljnjem toku razgorila u onom plamu koji se, u ritmici oprečnosti, sa mjerom pali i sa mjerom gasi. Negacija neće uvijek negirati „jeste“ bića i postulirati ga kroz teleologiju trajanja. Ovaj obrazac posredovanja, zasnovan na kontinuiranoj negaciji, nije u službi negiranog poretka preko procesa trajanja, za razliku od savremene kosmologije gdje stanje nestajanja postaje neuništivo u trajanju. Sve to se odigrava po cijenu prolaznosti preko koje se biće, u dva kraka u svom trajanju, oglašava. Herakletova dijalektika nema, preko prisutnosti i trajanja, diskontinuirani moment u sebi: te suprotnosti stoje u određenoj ravnoteži budući da bi polarizovana nadmoć, sa bilo koje strane, mogla ugasi postojanje. I kod Heraklita „ništa“ nije ali postoji bez onog čuvenog

eksplicitnog postulata sa kojom počinje zapadna filozofija. Kod Heraklita „ništa“ nije, da bi u bivanju biće bilo preko negacije svega što jeste. Negacija, kroz svoju ublaženu konverziju, u ovoj ritmici igra bitnu ulogu u konsolidaciji poretka i to po recepturi logosa koji se do savršenstva, preko nesavršenoga uloga, poistovjećuje sa mjerom. Logos nije ona inferiorna intencija koja svijet pretvara u mumificirani poredak; on stvara likvidni poredak, pa makar se ono što jeste našlo na udaru neke duplirane i višeznačne negacije. Da nije tako, Herakletova filozofija bi bila strogo redukovana na posredovani kontrast i svela bi se na crno - bijelu boju kontrarne uzajamnosti. Ovako, ona preko aritmije unutar negacije od svijeta tvori nedokučivu dubinu koja je na misaono iskušenje stavljala i Sokrata i Platona koji su kod Heraklita ipak vidili mrak u prirodi bića, valjda zbog one dubine koju misao danjske logike ne može dokučiti. Heraklit mračni dolazi u njihovo ime ne po naravi i karakterizaciji ličnosti, nego po tami koja tajnom krije samo biće. Vjerovatno se u ono doba moglo nazrijeti pitanje: zar se ovakav svijet može objasniti preko siline negacije koja bi ga, po prirodi stvari, morala jednostavno poništi. Ali on baš na ovoj poprečnosti i ispresijecanim suprotnostima u tkanju kosmosa, inhibiciji i stimulaciji koju negacija nosi ga izlaže još ubjedljivije vidjelu poretka, koji bi, u suprotnom, preko potpune afirmacije, jednostavno bio negiran. Svijet bez ovog kumulativa u negaciji rapidno bi malaksao i sveo bi se na bitak bez trajanja. Kroz ovaj, dijalektičkim taktom uređeni poredak, Heraklit na implicitan način ugrađuje vrijeme u biće i to samo preko bivanja, ne preko konačnosti, koja bi sobom kompletirala fenomen temporalnosti. Vrijeme kroz stvaranje okončava stvari i time potvrđuje paradoks bitka i to na način da sebe nikada ne može osloviti isključivo sobom i preko sebe. Ali se ipak može nazrijeti da u tom (pa i svakom) trajanju blješti ona prolaznost koja u ontološkom smislu ima smrtni ishod. Kraj bića kod samih Grka, pogotovo u poletnim vremenima predsokratovske filozofije, ne bi mogla stajati čak ni u fikciji i zato je „ništa“ kroz svoje „ništa“ uvijek bilo inferiorno u odnosu na biće dok je u Parmenidovom slučaju „ništa“, osim što nije, samo referetno mjesto u binarnom ontološkom algoritmu, kako bi biće bilo: jedno, vječno i nepromjenljivo. Za Grke „ništa“ je bila fikcija i nije imalo priliku da se pozove na svoj specifični identitet, pa čak ni preko onih pojmova koji ga na najličniji način prizivaju. Tu se odmah moramo osvrnuti na egzistenciju gdje „ništa“

koicidira sa smrću i prije smrti i koju Grci nisu integrisali u ništavilo nego u pojedinačno „ne biti“ koja sa „ništa“ nosi esencijalnu srodnost po analogiji - i pored toga što u ovoj oblasti pripada sferi ontološke irelevancije. Poznato je dobro da analogije svojom privlačnošću, poput arhajskih sirena, vole da zavode istinu. Ipak se ova dva fenomena, jedan u drugom, mogu prepoznati. Smrt je za Grke fizi-som bila data u bezuslovnom kraju ali preko kontinuirane pojedinačnosti i, budući da se pojedinačnost preko umnožavanja ne poistovjećuje sa nebićem, bila je naprosto izbrisana u konstituisanju cjeline. Kod starih Grka smrt i „ništa“ nisu stajali u odnosu stroge koicidencije. Princip zamjenljivosti u ovako formulisanim stvarima, preko transponiranja na opštost, nije obavljao posao cjeline, za razliku od onog što je mnogo kanije istakla filozofija egzistencije. Herakletova filozofija stoji u jakoj rezoluciji ukrštenih momenata, kontrarnih osporavanja i nije saglediva u svom procesnom toku preko bilo kakvih posredovanja koja bi skončavala u ishitrenim sintezama. Ona se profilirala na ostrim konturama dana i noći koji čudom jedinstva nose proces zbivanja. U svemu tome vidio je uzajamnost oprečnih momenata kao sastavni materijal bića u održivosti bivanja koji se, preko ovih suprotnosti, skladom ulivaju u logos poretka.

Kako kod Parmenida ovaj svijet vrvi od mnjenja koji ne može upaliti vatru logosa, to se on izdiže na mjesto gdje istina stoji u poglavlju koje je nedokučivo za ovdašnje smrtnike. Zato pored identiteta postoji i aporija između istine bića i naše istine o biću, ali to je opšte pravilo zato što dovoljna doza gluposti uvijek prebiva u mišljenju. Nje se vrlo teško osloboditi jer se brzinom munje pretvara u sporogoreću predrasudu. Istina o biću nije sigurno u mnjenju, kako je to Parmenid isticao; ona je izvan dosega očiglednosti, izlazi iz sfere zdravog razuma i škrto se krije uobičajenom sagledavanju stvari koja se nameće iz vizure neposrednosti. Ona se nalazi u identitetu bića i uma, i pored toga što taj identitet i važi i ne važi jer mišljenje nema domet do krajnjih granica samoga bića. Ako je biće tajna, onda je „ništa“ tajna nad tajnama i o njemu mora da se čuti. Herakletovski rečeno, istina voli da se skriva u tami neznanja kako ne bi bila izložena preponderanciji i čerečenju mnjenja, kao i svim onim mjestima gdje bi mogla u bljedilu razumjevanja nestati.

Savremena filozofija, naročito ona koja izvire iz kosmologije, izbacila je „ništa“ iz parmenidovske izolacije i vidje-

la biće kosmosa kroz asimptotu nestajanja koja je uvijek na pokretnoj distanci od „ništa“, ali je, po paradoksu ove krivulje, stalno u kontinuiranom dolasku. I u tom slučaju biće jeste, ali najviše odolijeva nestanku u svom gotovo mumificiranom zagrobnom životu koji je, po brojnem eksponentu, daleko duži od stelarne etape univerzuma. Univerzum je izložen nestanku. Od singularnosti preko inflacije pa nadalje slijedi period razigranog svemira punog sideričnog dešavanja, ali se ta etapa nalazi u izrazito malom vremenskom intervalu, i pored toga što mu vrijeme obećava više od hiljade milijardi godina trajanja: sve dok se preko crvenih patuljaka ne ugasi i poslednja fotonska lampa u univerzumu. Zvezdana etapa svemira traje sve dok nuklearna fuzija osporava gravitacioni kolaps i održava zvijezdu u ravnoteži odnosno u životu. Milijarda godina se u astrofizičkim relacijama nezvanično navodi kao osnovna jedinica za vrijeme. U vremenskom smislu, luminozno biće je skroz minorno (zvijezde poput našeg Sunca u prosjeku žive desetak milijardi godina) spram onoga što sleduje nakon epohe svjetla. Posle toga nastupa doba smrti; ono se ogleda u umiranju svih onih fuzionih reakcija koje su, preko gravitacione snage, savijale prostor-vrijeme i sabijale materiju do pritiska koji stvara temperaturu iza koje slijedi termonuklearni ciklus ecce luksis. Dok su u ravnoteži ove dvije oprečnosti nuklearna fuzija i gravitacija traje život zvijezde i svjetlost stvarno jest. Ali nuklearna sila je potrošna kategorija dok je gravitacija perzistentna i po nuždi preuzima apsolutnu dominaciju u ovom neravnopravnom odnosu pa su zvijezde, na osnovu ove saobraženosti, izložene umiranju kao i sav onaj život koji se preko njih može zamisliti. Postojanje unutar stelarne smrti predstavlja daleko duži period na ligoritamskoj skali događanja od epohe zvijezda u kojoj se sada univerzum nalazi. Doba smrti (u univerzumske okvirima) održava biće i dalje jer je rok trajanja zvezdanih leševa u bijelim patuljcima, neutronske zvijezdama i crnim rupama daleko duži od vijeka nekadašnje lumiloznosti. Bićem svemira u tom stanju još uvijek vibrira dijalektika sporosti; ona ne dozvoljava ni smrti da bude vječna ali pošto biće ne može izdržati trajnost na sebi, na osnovu koga su svi entiteti, bez izuzetka, izloženi režimu uzaludnog odoljevanja tako da nestajanje nastavlja sa trajanjem u kome ono, s obzirom na epilog, preuzima fenomenologiju ništavnosti u verziji ontološkog odijeka entropije. Nepromjenljiva strela vremena jednostavno određuje sudbinu bića. U nekom

poetskom smislu, entropija sve što jeste privodi kraju i obrće Parmenidovu osnovnu tvrdnju u stav da nije bića „ništa“ ne bi moglo biti. Ali to nije u dometu Parmenidove zamisli o biću jer i posle umiranja zvjezdanih leševa nastupa doba totalne dezintegracije gdje kosmičku repulziju predstavlja tajanstvena tamna energija koja akceleriranom kosmičkom ekspanzijom rastura materiju u njenom najkompaktnijem izdanju: utoliko što će u jednom trenutku steći stanovitu prednost i dezintegrirati sve ono što je vezano naj snažnijom kosmičkom moći koncentrisanoj u jakoj nuklearnoj sili. Nakon ovoga perioda nastupa imperija mraka i praznine u kome će ontičke karakteristike sadržavati samo prazni crni prostor i trajanje bez kraja. Ovo nije „ništa“, nebiće u onom Parmenidovskom smislu, ali je „ništa“ utoliko što jeste. Ovo samo govori da je biće, počevši od monade do univerzuma, primjerenije onome „ništa“ na kalendaru trajanja nego biću i da je „ništa“ ultimativno negirano samo zato da bi omogućilo biću da bude nesporno u svom biti. Ova tvrdnja, premda u logičkom smislu besprijekorna, je ipak nedovoljna za negaciju nebića. Ali biće, kako to Parmenid misli, nije ontološka negacija „ništa“ nego je potvrda jestosti bića na osnovu koga „ništa“ nije. Suprotno tome, „ništa“ nije neutralno „ništa“: uslovljava biće nestajanjem, nalazi se u biću: ova kretnja predstavlja vektor invarijantnog tipa i tvori od bića prolaznost kao ultimativno stanje u fatumu svake stvari. Biće duže može preživjeti u permanenciji Herakletovih ontičkih konfrontacija koja se kod njega zamišlja kao trajna kategorija nego u vječnosti koju Parmenid ističe svojom hiperdeduktivnom tezom. Po Parmenidovom mišljenju vječnost nema izgled a sa druge strane „ništa“ nije i ostaje bez odredbi. Ipak, sferom u granicama svega što jeste iz svijeta odredljivosti predstavlja biće, a sfera svojom konfiguracijom priziva vječnost. Od stvari koje su određive ona je najbliža vječnosti unutar koga biće jeste. Ono je uvijek u sebi a sa standardnim krajem se nikad ne suočava. To je sfera koja se nalazi u granicama beskonačnosti jer se konačnost ovde ne može zamisliti. Ovo stanje stvari izmiče svakom mogućem poimanju a kada se pokušava staviti u predstavu, ona se dokida i jednostavno se okončava. Ipak sfera ostaje onaj egzemplar koji se obrisima geometrije primiče graničnim vrednostima iliti onim fenomenima koji su izvan iskustva - i pored toga što je njegovo mišljenje uvijek pokušavalo biti i ostajati u granicama fizisa. Na sličnim mukama je i savremena kosmologija kada poku-

šava prikazom istaći veličinu koja nadmašuje svaki oblik ponderabilnosti jer je to jedini način da se neodređenost predstavi u formatu određenosti. U težištu svake odredljivosti, kada se govori o biću kao biću, je logička dihotomija koja pripada logici ali prebiva u nemoći jezika jer se izjašnjava tezom kontradikcije po kojoj: kosmos, biće, univerzum predstavljaju konačnost bez granica i to onu koja ne zna za bilo koju drugost, nezavisno od toga da li ona jeste ili nije. Parmenidova analogija bića sa sferom je stavljena u eidos koji najviše obećava buduću da misaona intencija u predstavi u ovakvim stvarima mora udariti u Lukrecijeve zidine, zastati i podrediti se strogoj limitaciji iza koje opet nešto slijedi kako ni konačnost ni beskonačnost ne bi preuzele temporalnu izričitost u bitku.

Logika se trudi da stvori kartu jasnoće u unutarkosmičkim stvarima. Tom jasnoćom stiže se do znanja ali kada se radi o biću, „ništa“ i univerzumu samom, formira se identitet po prirodi zakonomjernosti ali se javlja na temelju najteže moguće zamislivosti jer se na ovo stanje stvari uvijek gleda iz aspekta unutarsvjetske logike. Postoji i fizis zakonomjernosti koji izmiče umu jer se nalazi u empiriji koja premašuje zamislivost. Mišljenje na ovom stadiju mora računati na egzologiku. Ona odudara od svog endo srodnika ali su istovremeno saobraženi na principu kompatibilnosti, na osnovu čega biće i ono unutar bića predstavljaju jedno i jedino po različitim aspektima.

Parmenid nije zamišljao kosmos preko geneze i nije navodio prirodu bića idući heraklitovskim stazama - po opreci navođene događajnosti. Ova naizgled antipodna kosmologija uveliko je kompatibilna kada se kosmos sagledava iz aspekta temporalne cjeline jer postoji i dijalektika iznad događajnosti koja se pokazuje u liku Parmenidove iskonske mirnoće. Kada astrofizika sagledava budućnost bića, vidjeće se da ove stvari objašnjenje trpe preko snage kontradikcije koja u krajnjim pitanjima učestvuju mišlju preko zakona prekoračene logike da bi se preko nje nazreo i imao jasan uvid o tome šta bi se moglo i šta se mora naći u zoni najdalje, a možda i finalne budućnosti. Konačnost bez kraja je invokacija beskonačnosti sa krajem jer je infinitivno trajanje nemoguće u infinitivnom izdanju. Ovdje, na ovom toposu logika, može biti operativna sa nekim Beketovskim apsurdom u sebi ali sa takvim u kome će se i on sam pojaviti kao inferiorna kategorija poimanja. Ovo su mjesta gdje razum pouzdano ludi preko vlastitih logičkih aksioma ali biće kao cijelina se ne može odrediti po prin-

cipu isključivosti koji diktira čista imanencija nego preko prekoračenja koja ne prelaze u metafizičku transcendenciju.

Kada su Milećani pokrenuli filozofiju pitanjem o početku i preko njega ušli u dramu postojanja, pitanje o kraju se, pored nespornog umora bivanja, jednostavno nije nametalo, pa se, kroz stvoreno iz prvog djelujućega impulsa, ispovijedalo biće sa krajem kao irelevantnom kategorijom. Kod njih je početak imao infinitivnu konotaciju i, ma šta je slovalo kao početak, kraj mu unutar stvorenog nije oponirao (nije bilo opterećeno krajem), nije to bila ni Parmenidova ni Herakletova misaona originalnost, premda nisu bježali od njega - kraja - ali ga nisu kroz stanje stvari registrovali nego su ga skrajnuli, čuvajući biće u nepreglednom bivanju (Heraklit), u prividu bića sa istinom u pozadini privida (Parmenid), ne misleći da nešto kao početak mora skončati u nečemu što bi preko bivanja bilo suprotno radosti početka. Predsokratovska misao ni u jednoj od svojih verzija nije gledala na početak u svojim izvodima preko tame kraja. U njihovom razumijevanju kosmosa kraj nije učestvovao u početku i pored toga što je početak, sam po sebi, navođen krajem a ne nekom fiksiranom svrhom. Istu ovu istinu iznijela je na vidjelo i savremena astrofizička kosmologija. Izuzeta od kraja, antička filozofija bitka bila je predisponirana na biće u trajanju a ono što se zove: kraj, konačnost i „ništa“ sa ništavilom, bila je misao koja nije ulazila u opus rane antičke spekulacije. Za stare Grke fizis jednostavno jeste: ili preko Parmenidove vječnosti ili preko Herakletovog toka stvari u kome čuvena rijeka bez povratka prebiva na vječan način na putanji dijalektike kojom preko muka suprotnosti upravlja logos ontološkog sklada i ontičke ravnoteže. Uz sve mo-

guće srodnosti, ovdje se, upravo ovdje, razdvajaju pred-sokratovski bitak i savremena kosmologija koja vječnost bića vidi kroz stanje koje se ne može osloviti ni bitkom ni „ništa“ jer jednostavno izlazi izvan domašaja mišljenja. Kosmos je na stazi entropije, izvodi je slobodnim padom drugi zakon termodinamike i tajanstvena tamna energija koja dramatično ubrzava širenje kosmosa konstantno ubrzanom repulzivnošću i vodi ga u stanje u kome rastureni kvarkovi više nikad neće doći u priliku da se konsoliduju u poredak barionske materije. Predsokratovska filozofska egzaltacija, uz sve postojeće razlike, bila je u jedinstvenom srodstvu sa bićem i to na način u kome se „ništa“ javlja kao referentni ali potpuno umrtvljeni i skroz izlišni pojam. Izgleda suludo ali Parmenidovo „ništa“ je slovalo kao zaštitnik bića. Ali kako biće evidentno tone kroz rast entropije koja teče kroz neumoljivu ireverzibilnost u stanje big freeze kojom upravlja termodinamička izričitost i preko tamne energije čija ubrzana repulzivnost teče kao konstanta do stanja big reapa, to ova bićevna srodnost po razlici, u slučaju Parmenida i Heraklita, postaje sve važnija u sagledavanju kosmološkog toka i sudbine koja je shvatila da kraj postoji u vječnom trajanju kraja. U svemu ovome došli smo do stepena znanja u kome, kroz identitet bića i mišljenja, nismo spoznali sebe ali smo spoznali da sve što jeste stoji u nuždi integralnog nestanka koji opet nudi dovoljno materijala na osnovu koga se može doći do jakog spoznajnog uvida o sebi. Naime, Parmenidova vječnost postoji na heraklitovski način u dijalektici kontinuiranog nestanka. A u kom odnosu stoje ove ekstremne predsokratovske oprečnosti ostaje ili će morati trajno ostati u tami raspleta koji diktira tajna istine.

